

Honismereti periodikák, kiadványok szerkesztőinek VI. Országos Konferenciája

Mezőkövesd, 1994. március 25-27.

A korábbi hasonló témájú rendezvényekhez képest talán a legnagyobb érdeklődés mellett rendezte meg a Honismereti Szövetség azt a három napos tanácskozást, ahol a résztvevők egyrészt megismerkedhettek az elmúlt két évi honismereti periodikák gazdag választékával, másrészt tájékozódhattak egymás módszereiről és gondjairól. A rendezvény házigazdája a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Egyesület szép környezetben, példás alapa-
rással gondoskodott arról, hogy a résztvevők kellemesen érezzék magukat.

Kanyar József elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy a honismereti mozgalom sokszínűsége elsősorban a kiadványokban és más periodikákban jelenik meg. Fontosak ezek a kiadványok azért is, mert módot adnak arra, hogy a honismereti munka által feltárt értékek minél szélesebb körben ismertté váljanak.

Pap János Mezőkövesd város polgármestere jelenlétével rangot adott a konferenciának. Mint a honismereti mozgalom régi és tevékeny résztvevője, köszöntötte a jelenlévőket és bemutatta Mezőföld fővárosát. Ezt követően **Nagy Károly**, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Honismereti Egyesület elnöke számolt be az Egyesület munkájáról. Előadásából a résztvevők megismerkedhettek azzal a sokrétű, módszertani, kiadványozási, táborszervezési tekintetben egyaránt gazdag munkával, amit a megye honismereti munkásai végeznek. A másnapi tanácskozás során **Rémiás Tibor** ismertette a megyei honismereti kiadványok és periodikák elmúlt két évi termését. Különös figyelmet érdemel a „Szülőföldünk Borsod-Abaúj-Zemplén megye” című honismereti kiadvány, amely egyre gazdagabb tartalommal és egyre színvonalasabb kivitelben jelenik meg és jut el a megyei honismereti mozgalom tagjaihoz.

Kováts Dániel a kistépelölések helytörténeti munkafüzeteinek jelentőségéről beszélt. Ezek a munkafüzetek az utóbbi években öröndetesen megszaporodtak, ami azt jelzi, hogy a telepölések érdeklödnek múltjuk iránt és fontosnak tartják, hogy az iskolai oktatásban a fiatalok minél több ismeretet kapjanak lakóhelyük múltjáról, hagyományos értékeiről. Ezek a füzetek módszertanilag igen különbözödek, színvonaluk sem egyenletes, de mindegyikben található szakmai, módszertani érték. Az előadó javasolta, hogy ezzel a témával a közeljövöben külön tanácskozást szervezzen a Honismereti Szövetség.

Halász Péter a honismeretnek a helyi sajtóban való tükrözödését tekintette át. Megállapította, hogy a négy évvel ezelötti helyzethez képest visszaesés következett be. Számos megyei lapban a honismeret különbözö területei csak elvétve, alkalmanként kapnak helyet, a helyi sajtó tartalmilag is elsősorban az értéktelen területek felé mozdult el. Akadnak természetesen jó példák is. Számos olyan város, kisváros, vagy éppen község által több-kevesebb rendszerességgel megjelentetett periodikát ismerünk, amelyben fontosságának megfelelő súlyt, rendszeres rovatot kap a honismeret.

Havasi Péter a közgyűjtemények, különösen a levéltárak kiadványainak honismereti értékeire hívta fel a figyelmet. Előadása azért is keltett nagy érdeklődést, mert még a honismereti mozgalom munkásai számára sem ismeretesek azok a fontos levéltári, módszertani kiadványok, amik pedig nélkülözhetetlenek a honismereti, helytörténeti munkához.

A korreferátumok elhangzása után a résztvevők megismerkedhettek egyrészt a matyóföldi, elsősorban a mezőkövesdi kiadványokkal, azok szerkesztői, tartalmi vonatkozásaival, továbbá számosan ismertették az ország különböző részeiben megjelenő, általuk szerkesztett honismereti kiadványokat.

A találkozó jó alkalom volt arra, hogy a résztvevők megismerkedhessenek Matyóföld szellemi örökségének értékeivel, részben a Matyó Népművészeti Egyesület műsorának megtekintése során, részben pedig a város műemlékeinek, kulturális nevezetességeinek felkeresésével.

A Tolna megyei Honismereti Egyesület képviselőjének meghívása értelmében két év múlva valószínűleg Szekszárdon kerül sor a VII. találkozóra.

Halász Péter

Emléktábla-avatás Videfalván

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1847. augusztus 11-17-én Sopronban megtartott VIII. nagygyűlésén Zipser Keresztély András, a besztercebányai evangélikus gimnázium természetrajztanára javasolta egy „földkutató s bányásztársulat” megalakítását. Az indítványt a jelenlevők nagy tetszéssel és lelkesedéssel fogadták. A nagygyűlés elnöke, herceg Eszterházy Pál a „keletkező társulat gyámolítására” évi 400 pengőforint támogatást ajánlott fel, a résztvevők közül pedig sokan jelentkeztek a megalakítandó tudományos társaságba, „kik 5 pfnyi évi fizetés csekély kötelezettsége által a társulat gyakorlati és nagy fontosságu czélját, t. i. azon földrész gondos és tudományos átkutatását, mellyen élünk, melly mindnyájunknak naponkénti táplálékot nyújt, melly nemzeti jóllétünk és gazdagságunk legtisztább kiapadhatatlan forrása, előmozdítani ohajtották.”

A társaság megalapítása 1848. január 3-án, a Losonc melletti Videfalván történt meg. Kubinyi Ágoston királyi tanácsos, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, a soproni nagygyűlés alelnöke a faluban lévő kastélyába meghívta Kubinyi Ferenc földbirtokost, Marschan József bányamémököt (Selmechánya), Pettko János bányász-akadémiai tanárt (Selmechánya) és Zipser Keresztély András természetrajztanárt (Besztercebánya). A Kubinyi Ágoston elnökletével lefolyt megbeszélésen határozatot hoztak a Magyarhoni Földtani Társulat megalapításáról. Hasonló társaság ezt megelőzően Európában csak Angliában (Geological Society of London, 1807-től) és Franciaországban (Société Géologique de France, 1830-tól) működött. A Videfalván „de facto” létrejött társulat az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc miatt „de jure” csak 1850. július 6-án alakult meg, elnöke Kubinyi Ágoston, „titoknok”-a Kovács Gyula múzeumi őr, „pénztárnok”-a pedig Wagner Dániel gyógyszerész lett. Az 1850. szeptember 3-án megtartott második közgyűlésén fogadták el az alapszabályokat, herceg Eszterházy Pált pártfogónak „kiáltották ki” és Kubinyi Ferencet alelnöknek, Szabó József tanárt pedig „második titoknok”-nak választották meg. A második közgyűléssel gyakorlatilag is kezdetét vette a Magyarhoni Földtani Társulat működése, amely (bár napjainkig sok változáson ment keresztül) ma is az eredeti alapszabályokban megfogalmazottak szerint tevékenykedik, vagyis „A földtani társulat célja Magyarország minden vidékeinek földtani kutatása, és ennek következtében feltalá-

lása és megismertetése mindenféle hasznos ásványoknak, érczeknek, kőszeneknek, építésre és más műipari használatokra alkalmas kőveknek."

A vezetőség 1993-ban elhatározta, hogy a társulat fennállásának 145. évfordulója alkalmából emléktáblát helyez el a videfalvi Kubinyi-kastély falán. Azonban a szükséges engedélyek megszerzése a vártnál hosszabb időt vett igénybe, ezért az emléktábla felavatására 1994. március 4-én került sor. E napon mintegy ötvenen (geológusok és érdeklődők) érkeztek Videfalvára Budapestről, Debrecenből, Szegedről, Salgótarjánból és Losoncra. Nyolc fővel képviseltette magát a Szlovák Földtani Társulat is.

Az ünnepséget Ondrej Samuel, a Szlovák Földtani Társulat elnöke nyitotta meg. Ezután Kecskeméti Tibor, a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke mondott ünnepi beszédet, amelyben vázolta a társulat megalakulásának történelmi és gazdasági körülményeit. A magyarul elmondott és szlovák nyelvre tolmácsolat beszéd után leplezte a budapesti TELE-GEO Mémöki Iroda Kft. anyagi támogatásával készült, kétnyelvű emléktáblát.

Ezt követően *Ondrej Samuel* magyar nyelven szólt az ünnepelő közönséghez. Beszédében kiemelte, hogy a Magyarhoni Földtani Társulat harmadikként alakult meg a hasonló európai társaságok sorában, tolmácsolta a szlovák testvértársaság vezetőségének és tagjainak jókívánságait és reményét fejezte ki, hogy a jó szakmai kapcsolatban lévő társaságok együtt fogják megünnepelni a Szlovák Földtani Társulat megalakulásának közelgő 75. évfordulóját.

Utolsó szónokként Dudich Endre, az Európai Földtani Társulatok Szövetségének jelenlegi elnöke szlovák nyelvű beszédében európai keretbe ágyazottan mutatott rá a társulat megalakulásának jelentőségére és ő is hangsúlyozta a magyar és a szlovák társaság szoros szakmai kapcsolatát. A jó kapcsolat egyik bizonyítéka, hogy a Magyarhoni Földtani Társulat ez idáig hat cseh és szlovák geológust választott tiszteletbeli tagjává.

A beszédek elhangzása után megkoszorúzták az emléktáblát, majd az ünnepség a losonci CSEMADOK székházában baráti beszélgetéssel ért véget. A vendéglátók nevében *Böszörményi István* köszöntötte a megjelenteket. A testvértársaságok vezetői ajándékokat is átadtak egymásnak. A Magyarhoni Földtani Társulat egy gyöngyösoroszi kalcitkristállyal, valamint új kiadványaival kedveskedett a Szlovák Földtani Társulatnak. A magyar társaság viszontajándékol Losonc és környékének új földtani térképét és annak szöveges magyarázóját kapta meg.

A Magyarhoni Földtani Társulat vezetősége és tagsága ezúton is köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik az emléktábla elhelyezésének ügyében közreműködtek és ahhoz segítséget nyújtottak, név szerint Szabó Péter ügyvezető igazgatónak (TELE-GEO Mémöki Iroda Kft., Bp.), Csáky Károly iskolaigazgatónak (Fegyverneki Ferenc Magyar Tanítási Nyelvű Egyházi Alapiskola, Ipolyság), Böszörményi István tanárnak (Füleki Gimnázium), Hahn József igazgatónak (Neo Europa Kft., Losonc) és Hahné Duray Éva elnöknek (CSEMADOK, Losonc).

Hála József felvételei

Hála József

Ötven év után ismét helyére került egy Kossuth szobor a Bácskában

Moravica – régente Omorovicza – Ómorovicza, 1907-től 1913-ig Kossuthfalva, 1913-tól 1919-ig Bácskossuthfalva, 1920-tól 1941-ig Stara Moravica, 1941 és 1944 között ismét Bácskossuthfalva, 1945 után mind a mai napig hivatalosan Stara Moravica, a nép nyelvén Morovica, magyar szövegben (hivatalosan is) Moravica – bácskai magyar község 1994. március 20-án, Kossuth Lajos halálának 100. évfordulóján a falu tisztelete és kegyelete jeléül *visszaállította* az 1896. augusztus 20-án föllállított, majd a II. világháború végnapjaiban leszerelt és biztonságos helyre elrejtett köztéri Kossuth-szobrát.

Eddig ez akár elhanyagolható újsághír is lehetne, de a moravicai (a nép nyelvén: morovici) Kossuth-szobornak története, méghozzá nem is akármilyen története van. Már maga a tény, hogy a fölavatás óta eltelt 98 évből a szobor mindössze 27 évet állt a talapzatán... De haladjunk csak sorjában!

A szobor előtörténete

A falu múlt század végi hűségese krónikása, *Máthé László* református leánytanító egykorú feljegyzései arról tanúskodnak, hogy Moravicán először 1894. március 15-én terjedt el a hír, hogy Kossuth Lajos, a szabadság lánglelkű apostola meghalt. Ez a hír, mint később kiderült, nem bizonyult igaznak, de ekkor remény már nem volt a nagybeteg felgyógyulására. Így az isteni végzésen megnyugodva mindenki csendesen készült a gyászra, amely az első hírt követő ötödik napon be is következett: 1894. március 20-án meghalt a magyar haza legnagyobb fia, a nemzet szerető édesapja.

„Még az első gyász hír hatására alatt történt, hogy Vojnits Dezső úr, az ómorovica-i önszegélyegylet elnöke a helyben felállítandó Kossuth-szobor eszméjét megpendítette.” Március 16-án azt indítványozta, hogy ebben a „többféle nyelvű nép által lakott megye egyik legmagyarabb községében, Ómorovicán Kossuth Lajosnak tehetségük szerint egy szerény kis szobrot emelni” dicső dolog lenne.

Az indítványt az éppen felszámolásban lévő önszegélyegylet felszámolóbizottságának tagjai elfogadták, és kijelentették, hogy „a maguk jutalékából az Ómorovicán felállítandó Kossuth-szoborra 50 forintot szívesen adnak”.

Ez volt tehát az első 50 Ft, amely a mozgalmat elindította.

Újabb lendületet a református egyház lelkészének, nagytiszteletű Hetessy Viktor-nak a 12 Ft-os felajánlása adott 1894. május 1-én. Az eszmét a képviselő-testület is a magáévá tette, és 1894. május 5-i határozatával maga is 100 Ft-os felajánlással csatlakozott a szoborcsináltatók mozgalmához. Ezt követően a Polgári Kör szervez gyűjtést a faluban, sőt 1896. január 5-én a Polgári Kör közgyűlése is megszavaz 100 Ft-ot a szoboralap javára.

A Polgári Kör szervezte gyűjtés eredménye, hogy „kicsinyek és nagyok, szegények és gazdagok, vallásfelekezetek, képviselőtestület és egyéb társulatok, műkedvelő polgárok és honleányok, vidéki hazafiak és szegény színészek mind-mind összevéve 629-en a szobor költségeit összerakták, 32-en kétszer is, hogy hazánk egyik legdicsőbb fiának, Kossuth Lajosnak Ómorovicán szobrot emelhessünk”.

A szobor felállítása és hányattatása

A szobrot – Gerendai Béla és Kiss György alkotását – 1896. augusztus 20-án leplezték le hetedikként a világon felállított köztéri Kossuth-szobrok sorában. 1919 őszeig háborítatlanul állt a helyén. Ekkor a bevonuló szerb katonaság ledöntötte, kissé meg

is rongálódott. A megsérült alkotást egy helybeli kovácsmester, Szűcs András vette pártfogásába. Titokban hazavitte, kijavította és őrizte, rejtette.

Amikor 1941 húsvétján Bácska visszakerült az anyaországhoz, természetes, hogy a szobor is „visszaállhatott” talapzatára. 1944 őszén azonban ismét vészterhes idők közelegtek, és az előrelátó moroviciak már nem várták be a bevonuló katonákat, hanem a szobrot még idejében leemelték a talapzatáról és biztonságosabb helyre, a községháza szénapadlására menekítették.

Némelyeknek azonban a szénapadlás sem tűnt elég biztonságosnak. Ezért megfelelőbb helyet kerestek a számára. Így történt aztán, hogy amikor a falu borbélyja, Bíró Sándor a kiszemelt új helyre akarta szállítani a szobrot, szállítás közben elvesztette azt. Szándéka szerint a vállán akarta elvinni a szobrot, csakhogy a nem éppen vállon való cipelésre formázott szobor cipelés közben nagyon is törte a vállát, ezért úgy döntött, hogy a közeli Juhász kocsmából segítséget és alkalmas szállítóeszközt: talicskát kér. Ám mire a segítséggel és a talicskával megérkezett, a kapualjban hagyott mellszobornak a hűlt helyét találta. A szobor úgy eltűnt, hogy évtizedeken keresztül senki sem tudott róla.

Fordulatot 1985 hozott. Ekkor történt, hogy ifjabb Harcsa Sándor az öreganyja kispadlásán kútászkodva egy furcsa valamire, egy jócskán por- és pókhálólepte szoborra bukkan. Fogalma sem volt, hogy kit ábrázolhat, de még inkább arról nem, hogy hogyan kerülhetett az a valami éppen az ő padlásukra. Vallatóra is fogta rögtön az öreganyját, özvegy Harcsa Sándornét. Ő beszélte aztán el csaknem 40 év távlatából, hogy mi is történt azon a titokzatos éjszakán.

Amikor férje, Harcsa Sándor kereskedő hazafelé igyekezett a faluból, az egyik kapualjban csaknem belebotlott a magárahagyott Kossuth-szoborba. Nem tudván miről van szó, vállára vette és hazacipelte a nem éppen könnyű Kossuth-apánkat. Otthon aztán a feleségével történő tanakodás után úgy döntöttek, hogy a legszigorúbb hallgatás és titoktartás mellett a kispadlásra rejtik. És ha az unoka, az akkor már katonaviselt ifjabb Harcsa Sándor nem keresgél valamit a kispadláson, talán a szobor örökre ott is marad.

De hál' istennek ez nem így történt. A szobor előkerült, és köszönve a falu higgadt, de az idők szavát azért értő vezetőinek, elsősorban Csubela Ferencnek, 1994. március 20-án, Kossuth Lajos halálának centenáriuma ismét talapzatára került, hogy hirdesse a népek közötti megbékélés szükségességét.

Dr. Pénovácz Antal

Az aviatika magyar úttörőjére emlékeztek

Zsélyi Aladár 1883. december 12-én született a Nógrád megyei Bussán. Losoncon, majd a budapesti József Műegyetemen tanult. Harmadéves gépészmérnök-hallgatóként fordult figyelme az aviatika irányába. 1909-ben *A repülőgéptechnika alapelvei* címmel könyvet írt, amely három kiadást is megért, sőt Németországban is megjelent. Ugyanebben az évben tervezett s a Kölber-féle kocsigyárban készült első repülőgépe nagy feltűnést keltett, amikor a „repülőtérre” szállították. A korabeli szerkezetekből minden elemében a legcélszerűbbet találta meg gépéhez, s azokat továbbfejlesztette. A gép számszervéje, a szárny merevítése, a törzs vegyes szerkezete, a motor beépítése, a hűtőrendszer stb. mind-mind újdonságnak számított. A gép 22 kW-os motorját Kvasz András szlovák repülő, Zsélyi mechanikusa vette kezelésbe. Ennek köszönhetően 1910-ben Zsélyi Aladár volt az első repülő, aki saját tervezésű gépén már tudatosan és biztonságosan repült. A sikeres repülések feljogosították őt

arra, hogy a készülő nagy nemzetközi repülőversenyen helytálljon. Az eredmény azonban elmaradt a magassági kormány huzalszakadása miatt, Zsélyi pedig súlyos sérülést szenvedett.

A kényszerű pihenés idejét új tervek és szakmunkák kidolgozásával töltötte Zsélyi. Ebben segítette 1911-ben franciaországi tanulmányútja is, amelyet követően Melczer Tiborral, Bánki Donát egyetemi adjunktusával megkezdte egy harmincnégy személyes, 370 kW teljesítménnyel mozgatott repülőgép tervezését. Erről *A nagy aeroplánok kérdése* című könyvükben adtak számot. 1911. december 19-től – nemzetközileg elismert munkássága és itthoni szakmai tekintélye folytán – a budapesti Közlekedési Múzeum aviatikai osztályának lett az előadója, s megszerezte a korszak jelentős repülőgépeinek nagyméretű modelljeit.

Munkája mellett 1913. június 16-án hivatalos pilótavizsgát tett. Pilótaigazolványa a 109-es osztrák sorszámot viselte. Új könyve is elhagyta a nyomdát: A gázturbina. Kísérletek az új hőergő megalkotására. Ebben a forgómozgást létesítő hajtómű problémáit elemezte, ugyanakkor beszámolt kísérleteiről a műegyetem műhelyében. Hozzáfogott egy nagy teljesítményű repülőgép tervezéséhez. A gép törzsvonalában süllyesztett lógóhengeres motor elrendezésével csupán négy száyműrevítő drótkötéllel, teljesen borított áramvonalas formákkal rendelkezett s ennek eredményeként 140 km/óra sebességgel repült. Kifogástalanul működött, amikor 1914 tavaszán a tervező maga vállalta a Zsélyi-3 típusjelű gépe kipróbálását. A gép április 15-én emelkedett fel a levegőbe. A repülés során beigazolódott a nagysebességű repülésre való alkalmazhatósága. Leszálláskor azonban kerekai elakadtak a rákosmezei „repülőter” homokos talajában. Orra bukott, Zsélyi kirepült az ülésből s nyílt kartörést szenvedett. A gondos orvosi ellátás ellenére tetanuszt kapott, s hosszú szenvedés után fiatalon, 31 éves korában, 1914. július 1-én meghalt.

Utolsó kívánsága szerint honi földben temették el, az Ipoly jobb partján lévő Csalár temetőjében nyugszik. A múlt időben nemcsak a koszorúk száma és színevilága fogyott, s fakult meg, hanem az emlékezéseké is. Nemcsak az első és a második világégés pusztított errefelé, hanem a hatalmaskodó önkény és az ostobaság is. Arról, hogy a középső Ipoly-mente adta a magyar aviatika legjelentősebb, s egyben legképzettebb képviselőjét, mit sem tudott a környék népessége. Sírja is „eltűnt” a családi temetőben, emléke a tudatlanságban felnevelkedett nemzedékekében.

1978-ban Mihály Miloslav kalondai pilóta és felesége „fedezte fel” újból a nyughelyet, hozta rendbe és látta el szlovák felirattal Zsélyi síremlékét a kis nógrádi falu temetőjében. Magyarországi repülők is serénykedtek ezen a szűk körű ünnepségen. Mártonvölgyi László nyitrai publicista adott hírt az eseményről akkortájt, ami fordulópontnak tekinthető a Zsélyi-kultusz ápolása terén. Születésének 100. évfordulóján, 1983-ban a magyar pilóták küldöttsége ismét koszorút helyezett el a sírján, s a Csemadok Ipolyvarbói Alapszervezetének Madách-túráján résztvevők tartottak ekkor megemlékezést.

A múlttal szembeni adósság törlesztésére kiváló alkalmat kínált az 1993-as esztendő, amikor Zsélyi születésének 110. évfordulójára emlékezhettünk. A Palóc Társaság felkarolta ügy mellé állt Bussa és Csalár polgármestere és önkormányzata. Így valósulhatott meg 1993. december 12-én a Zsélyi Aladár-emléknap a múltidézés és a jövőformálás jegyében.

Kedves, megható ünnepséggel kezdődött a nap Csalárban. A helyi önkormányzat és a Palóc Társaság közösen magyar nyelvű emléktáblát állított a meglevő szlovák mellé a következő szöveggel: „Itt nyugszik Zsélyi Aladár, a magyar repülés történetének kiemelkedő alakja, szakíró. Bussa, 1883. XII. 12. – Budapest, 1914. VII. 1.” Avató beszédet Oravec János csalári polgármester mondott. Elhangzott Vörösmarty Szózata és hosszú idő óta először a magyar Himnusz. Többek között Pataki Imre, a Magyar Köztársaság Nagykövetségének katonai attaséja is elhelyezte a megemlékezés koszorúját.

Az ünnepség istentisztelettel folytatódott a bussai római katolikus templomban. A község fő terén felállított kétnyelvű emléktábla leleplezésekor Sánta Jolán polgármes-

ter asszony mondott köszöntőt, majd Kotora Rózsa szavaltta el Batta György Egy mondat a szeretetről című költeményét. A koszorúzási ünnepség a Szózat hangjaival ért véget.

A művelődési házban Zsélyi Aladár és a repülés történetét bemutató kamarakiállítás fogadta a belépőt. Gáspár János, a budapesti Közlekedési Múzeum képviselőjében nyitotta meg a fotókiállítást.

Az emléknap zárórendezvénye az emlékülés volt. A Palóc Társaság elnöke a bevezetőben arra figyelmeztette a megjelenteket, hogy „a Bussa központjában levő kődarab a falu magyar múltjának egy intő darabja. Elkerülhetetlen, hogy ezentúl ne essék szó az aviatika kiemelkedő képviselőjéről az alapiskola szlovák és magyar tagozatán, ... hogy az itt élő emberek időnként számot ne vessenek cselekedeteikkel...” Winkler László okl. gépészmérnök-repülőtörténész ismertette előadásában Zsélyi Aladár pályafutását. Csanádi Norbert repülőőrmagy a magyar polgári repülés fejlődésképét rajzolta meg, Tobak Tibor repülőezredes, a Magyar Veterán Repülők Egyesülete elnöke pedig a katonai repülés feladatairól szólt a hallgatóságához.

A Csemadok Bussai Alapszervezetének folklorcsoportja Vasárnap délután című tarka műsorával örvendeztette meg a résztvevőket, melyek között az eddig említetteken kívül üdvözölhettük a Magyar Repülőszövetség- és a losonci aeroklub küldöttségét is.

Zsélyi Aladár bussai szülőházának egy részét megkímélte az enyészet. A telek mai tulajdonosa új házának építésekor nem bontotta le teljesen az öreg épületet. Meglehetősen romlott állapotban található a templom szomszédságában. Talán megmenthető a teljes pusztulástól! E reményt erősítendő hozták létre a patrióta bussaiak a Zsélyi Aladár Alapítványt kifejezetten a szülőház megmentése, felújítása és repüléstörténeti múzeum létesítése céljából. Hadd álljon itt az alapítvány számlaszáma: V Ú B Vel'ky Krtíš, 334145-402/0200.

A Palóc Társaság az emléknap alkalmából kiadott népszerűsítő füzetében olvasható felhívással zárom beszámolómat: Cselekedjünk együtt magyarságunkért!

Z. Urbán Aladár

Tanyai honismereti-műemlékvédő szakkör született

A Debrecen melletti Dombos tanyán egy középkori romegyüttes feltárása adta az ötletet, hogy honismereti-műemlékvédő szakkört alakítsanak. 1986-ban múzeumi szakemberek a középkori templomfalak mellett megtalálták a kriptát, a templom bordás boltozatainak és ablakainak faragott kőelemeit. A helyreállítás 1992-1993-ban történt, amelynek tervét egy fiatal építész-mérnök, Rácz Zoltán készítette. A restauráláshoz szükséges pénzt a debreceni önkormányzat a környezetvédelmi és műemléki alapból adta. A lelkes fiatal mérnöknek – aki maga is a honismeret-helytörténet híve – sikerült a templomot és környékét természetvédelmi oltalom alá helyeztetnie. A romterület parkosítása 1993 őszén készült el.

Az építési szakaszok felismerhetőségének kedvéért különbözőek a falmagasságok és eltérő színűek a padlóburkolatok. Mivel azonban mindez nem teszi áttekinthetővé a falakat, kis kilátótornyot építettek az eredeti torony helyén, innen jobb rálátás nyílik a romterületre. A helyreállítás nem kizárólag egy restaurált műemléket kíván bemutatni, hanem emléket szeretne állítani egy csaknem ezeréves folyamatnak. A romegyüttes négy építési szakaszával tartalmazza a középkori falusi templomépítésvégét.

A Debrecen Dombos tanyai általános iskola tantestülete és tanulói nemcsak figyelemmel kísérték a XII. századi templom romjainak megmentését, hanem honismereti-műemléki szakkör megalakításával vállalták annak őrzését, a park gondozását és népszerűsítést is. Az elmúlt iskolai évben Debrecen történetével ismerkedtek a szakkör tagjai, s helyszíni előadást is hallgattak attól az építészmemőktől, aki a helyreállítást végezte.

A romegyüttes közelében erdősáv, tágas legelők, ligetes erdőcsoportok találhatók, ami vonzóvá teheti a műemléket a kirándulni vágyók előtt. A mező labdázásra, játékokra igen alkalmas. A rom mellé asztalokat, padokat, tűzrakóhelyeket készítettek. A hely népszerűsítésre vár, s a pihenés, játék mellett alkalmas a hon, a műemlék, a szűkebb település értékeinek jobb megismerésére is.

Dr. Szamosújvári Sándor

Búcsú Göndöcs Lászlótól

Szomorú szívvel jöttünk össze, hogy végső búcsút vegyünk neves földinktől, barátunktól, dr. Göndöcs Lászlótól. Szülővárosunk, Losonc történetéhez tartozik, hogy amikor a város a kiegyezés utáni korszakban egyre jobban iparosodott és polgárosodott, még messze földről is érkeztek oda szakemberek, sőt családok és benépesítették a várost. Ezek közé tartozott Göndöcs, azelőtt Czwanck László barátunk nyugatról érkező édesapja, aki kiváló szakmunkásként végezte dolgát a losonci Mezőgazdasági Gépgyártóban és nevelte fel gyermekeit a város falai között. Köztük volt László, a város későbbi büszkesége, aki a helybeli magyar gimnázium egyik legnevezetesebb tanulója lett. Már korán kitűnt mint kiváló matematikus, aki e tárgyban oly gyengének minősült fiatalabb diákoknak – mint jómagam is, vagy Fischer Ernő barátom – szerencsénkre magánórákat adott.

Érettségi után a prágai egyetemre kerülve, nem csupán kiválóan végezte el a matematika-fizika szakot, hanem az ottani magyar ifjúsági mozgalomban is megbecsült nevet szerzett magának. Sőt: mint a Prohászka Körök főtitkára, országos hírnévnek örvendett. Prágában, a Károly Egyetemen megalapozhatta volna tudományos, pedagógiai karrierjét, amikor is – magyar létre – cseh professzora a tanszékre hívta. Ő azonban nem fogadta el ezt a megítéltetést, hanem a tanári oklevél megszerzése után inkább elment gimnáziumi tanárnak egy kárpátjai magyar városba, Beregszászba.

A történelmi események – szerencsére – úgy hozták, hogy a bécsi döntéssel szülővárosunk, Losonc is visszakerült az anyaországhoz, ami számára is nagy fordulatot jelentett életében. Budapestre kerülve, a kultuszminisztériumban közreműködött abban, hogy a felvidéki származású egyetemi hallgatók és tanárok megtalálják a helyüket az anyaországi kulturális életben. Így történt, hogy sokunknak egy életre szóló szellemi poggyászt és közösségi élményt jelentett, amikor létrehozta Budán, a Toldy Ferenc utcában a felvidéki diákothont, ahol számos neves felvidéki diák – magyar, szlovák és ruszin – lakhatott harmonikus baráti közösségben. Köztük olyan ismert személyiségek, mint az irodalomtudós Turczel Lajos, vagy a szlovák festőművész: Zmeták Ernő és mások, akikkel volt szerencsém együtt lakni. A katolikus magyar Göndöcs László olyan szellemiséget sugárzott és képviselt, hogy a különböző vallású és nemzetiségű diákság sűrűlődsémentesen, harmonikus barátságban volt képes együtt élni a diákothon falai között.

A háború után azonban a remélt szabad és demokratikus világ helyett rövidesen az embertelenség korszaka köszöntött ránk. Laci bátyánk életének ilyen előzményei után nem folytathatta tanári pályáját és egy ideig arra kényszerült, hogy zöltséget

áruljon egy körüti üzletben. Szerencsére a kultuszkormányzat rájött arra, hogy a magyar középiskolának szüksége van Göndöcs László matematika-tanára és néhány év múlva folytatta pedagógiai pályáját. Sőt: a budai Tanítóképző Főiskola tanáráként generációk sokaságát oktathatta matematikára, köztük Kálmán Attilát, a Művelődési Minisztérium jelenlegi államtitkárát.

Ezekben az években meghitt kis losonci baráti körünkben sok-sok kellemes órát töltöttünk el, idézve a közös múltat és reménykedve egy szebb jövőben. Ő volt köztünk, aki a legsűrűbben járt haza, ápolva kapcsolatait a szülővárossal. Majd velünk együtt örvendezett azon, hogy 1989 után szabad, demokratikus új világ köszönhetett ránk, amelynek szellemi újjáépítéséből – bár már hajtott korban – ő is kivehette a részét. Amikor létrehoztuk a Rákóczi Szövetséget, nemcsak ott volt az alapítók között, hanem a Szövetség főtitkárává választottuk. Ebben a minőségben – korát meghazudtolva – fáradhatatlanul tevékenykedett: szervezett, járta a Felvidéket, komoly érdemeket szerezve abban, hogy a Rákóczi Szövetség megalapozhatta tekintélyét a szűkebb hazában és idehaza. Még súlyos betegen, elerőtlenedve is megjelent Szövetségünk képviselőjében, hogy hallathassa szavát az összmagyarság érdekében.

Göndöcs László halálával a felvidéki magyarság, a Rákóczi Szövetség, Losonc városa és a mi kis baráti körünk pótolhatatlan veszteséget szenvedett.

Isten Vele! Laci bátyánk!

Vígh Károly

Elhangzott 1994. április 8-án a Farkasréti temetőben. (Szerk.)

Reguly Antal